

การศึกษาปัญหาในการแปลวรรณกรรมแฟนตาซีจีนเป็นไทย

中國奇幻小說中的漢譯泰問題研究

Problems in Translating Chinese Fantasy Fictions into Thai

นลิน ลีลานิรมล¹

บทคัดย่อ: บทความนี้ศึกษาปัญหาที่พบในการแปลวรรณกรรมแฟนตาซีของจีนเป็นภาษาไทย เพื่อวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะต่างๆ ของวรรณกรรมแฟนตาซีที่มีผลต่อการแปล ผู้ศึกษาแบ่งปัญหาที่พบออกเป็น ระดับคำ ระดับโครงสร้าง ระดับวัฒนธรรม และการเล่นภาษา พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไขโดยการเปรียบเทียบต้นฉบับกับบทแปลภาษาไทย

จากการศึกษาพบว่า การแปลวรรณกรรมแฟนตาซีมีปัญหาเฉพาะที่แตกต่างจากการแปลวรรณกรรมทั่วไป อาทิ วรรณกรรมแฟนตาซีมักแฝงกลิ่นอายตะวันตก วัฒนธรรมที่สะท้อนอยู่ในตัวบทจึงผสมผสานกันทั้งตะวันออกและตะวันตก ดังนั้นนักแปลจึงต้องเลือกเฟ้นคำที่ให้อารมณ์เป็นสากลอีกด้วย บางครั้งอาจต้องเลือกใช้คำในภาษาตะวันตกมาช่วยในการแปล เป็นต้น

คำสำคัญ: การแปล; ปัญหาในการแปลจีนเป็นไทย; วรรณกรรมแฟนตาซี

摘要: 本論文是一項跨文化和跨語言的文學譯介學研究。論文的主題和研究目的是探討中國的奇幻文學作品在翻譯成泰語時所遭遇的語言和文化困擾，以及在翻譯過程中克服這些困擾的可能策略和語言轉換特徵。本文主要基於現代漢語的文學原著與完成後的泰文相關譯本進行對比，並分別從語義層、語法結構層、文化層和語言遊戲四方面對漢語奇幻文學的漢譯泰問題進行逐層深入的案例分析和比較研究，以探究其間的語言和文化因果關係。初步研究結果表明，在漢譯泰的奇幻文學翻譯過程中存在某些需要認真加以關注的語言整合、意義轉換和文化認知特性等問題，諸如：漢語奇幻文學文字、語法和修辭結構表達的文化特殊性、敘事的西方氣味，國際特色詞語甚至漢語

¹ นลิน ลีลานิรมล นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

李安寧，泰國朱拉隆功大學文學院東方語言系漢語言碩士研究生

Nalin Leelaniramol, M.A. student of Chinese, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, Thailand

化的西方詞語，以及故事文化背景中所融合的東西方文化內容等等。

關鍵詞：翻譯；漢泰翻譯的問題；奇幻文學。

Abstract: This article discusses the problems found in translating Chinese fantasy fictions into Thai. Its objective is to examine how the particular features of fantasy fictions affect the translation process. I will therefore categorize the problems into four sections: semantics, structure, cultural differences, and the play with words. Afterwards, the original fictions will be compared and contrasted with their translated versions in order to draw conclusions.

It is discovered that there are particular problems associated with translating fantasy fictions. For example, in fantasy fictions infused with the scent of western culture, the culture presented in the story is a mixture of both, eastern and western. Therefore, translators have to select words which give western feelings, sometimes even choosing words in foreign languages.

Keywords: translation; problem in Chinese-Thai translation; fantasy fictions

บทนำ

การแปลวรรณกรรมจีนเป็นภาษาไทยเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยการแปลวรรณกรรมจีนในยุคแรกมักเป็นเรื่องที่แปลมาจากวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์ เช่น *สามก๊ก* *ไซอิ๋ว* ซึ่งจุดประสงค์สำคัญในการแปลนอกจากเพื่อให้ความบันเทิงแล้ว ยังให้ความรู้ด้านพิชัยสงคราม จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 4 เริ่มมีการแปลวรรณกรรมจีนเพื่อความรู้และความบันเทิงควบคู่กัน ในปัจจุบันวรรณกรรมจีนแปลเป็นภาษาไทยมีหลากหลายประเภทกว่าในยุคก่อน ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์ วรรณกรรมรัก วรรณกรรมสะท้อนสังคม และวรรณกรรมแฟนตาซี

จากคำนิยามของพจนานุกรม Webster's Third New International สรุปได้ว่าวรรณกรรมแฟนตาซีเป็นจินตนิยายที่บรรยายถึงเหตุการณ์ในโลกอื่นหรือโลกในต่างมิติเวลารวมทั้งมีตัวละครที่มีลักษณะเหนือธรรมชาติ บางครั้งอาจหมายถึงวรรณกรรมวิทยาศาสตร์¹

ทั้งนี้ผู้แบ่งวรรณกรรมทั้งสองชนิดออกจากกันด้วยหลักเกณฑ์ว่าเนื้อหาในวรรณกรรมวิทยาศาสตร์จะมีพื้นฐานอยู่บนข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นไปได้ ในขณะที่วรรณกรรมแฟนตาซีจะเขียนจากจินตนาการ เนื้อหาเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ไม่ปรากฏอยู่จริง²

อนึ่งการที่วรรณกรรมแฟนตาซีมีลักษณะเฉพาะหลายหลาก อาทิเช่น บรรยายถึงเหตุการณ์ในโลกอื่นหรือโลกในต่างมิติเวลาในจินตนาการ หรืออาจมีตัวละครที่มีลักษณะเหนือธรรมชาติ เป็นต้นนั้น ทำให้วรรณกรรมแฟนตาซีมีความแตกต่างจากวรรณกรรมแนวอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะเด่นในการเลือกใช้คำ และการเลือกใช้กลวิธีการประพันธ์ที่หลากหลายกับบริบทเหนือจินตนาการดังกล่าว ดังนั้นเมื่อนำวรรณกรรมแฟนตาซีภาษาจีนมาถ่ายทอดเป็นภาษาไทย จึงน่าสนใจศึกษาว่าลักษณะเฉพาะดังกล่าวข้างต้นของตัวบทมีผลหรือไม่อย่างไรต่อการแปล ปัญหาการแปลที่เกิดขึ้นมีที่มาจากสิ่งใดและสามารถใช้กลวิธีการแปลแบบใดแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

การแปลและการแปลวรรณกรรมแฟนตาซี

เจ. ซี. แคทพอร์ต ให้คำจำกัดความของการแปลไว้ว่า “การแปลเป็นกระบวนการที่ทำต่อภาษา กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่เอาถ้อยความที่เขียนด้วยภาษาหนึ่งไปแทนที่ถ้อยความที่เขียนด้วยอีกภาษาหนึ่ง”³ ทั้งนี้การแทนที่ถ้อยความที่ว่าก็ได้หมายความว่าต้องแปลแบบคำต่อคำ เพราะสิ่งที่เราต้องการแปลคือ “สาร” ที่บรรจุอยู่ในคำ ไม่ใช่ตัวสัญลักษณ์ทางภาษา

¹ “fantasy fiction: imaginative fiction dependent for effect on strangeness of setting (as other worlds or time) and of characters (as supernatural or unnatural beings); sometimes: SCIENCE FICTION.”

² <http://www.differencebetween.net/miscellaneous/difference-between-science-fiction-and-fantasy/> (ข้อมูลเมื่อ 20 มกราคม 2553)

³ อ้างใน ดวงตา สุลล, 2545, ทฤษฎีและกลวิธีการแปล, หน้า 4.

ตามทฤษฎีความหมาย การแปลจะไม่ยึดติดอยู่กับคำหรือรูปแบบของภาษาต้นทาง แต่มุ่งเน้นที่การทำความเข้าใจถึงความตั้งใจของผู้เขียน จัปสสารที่ต้องการสื่อ จากนั้นก็ “ผลออกจากภาษา” ซึ่งก็คือการละทิ้งรูปแบบของภาษาต้นทาง เก็บไว้เพียงความหมายซึ่งเป็นภาพในความคิดที่ไม่ติดอยู่กับสัญลักษณ์ สุดท้ายจึงค่อยถ่ายทอดภาพในความคิดนั้นด้วยภาษาปลายทางที่ถูกหลักและเป็นธรรมชาติ

อภิชาติ เพิ่มสวัสดิ์ เปรียบเทียบการแปลไว้ว่า “หากจะเทียบการแปลให้เห็นภาพง่ายๆ เราสามารถเปรียบได้กับเครื่องตีกระทบหรือเครื่องตีที่รู้จักกันเป็นสากลอื่นๆ ที่แม้ว่าภาษาที่เขียนบนบรรจุภัณฑ์จะเปลี่ยนแปลงไปตามประเทศที่ขายก็ตาม แต่ก็มียี่ห้อเหมือนกันทั่วโลก การแปลก็เหมือนการถ่ายน้ำอัดลมหรือเทียบได้กับ ‘สาร’ จากกระป๋อง ‘ภาษา’ หนึ่งไปยังกระป๋องอีก ‘ภาษา’ หนึ่ง”¹

สำหรับตัวบทที่เป็นวรรณกรรมนั้นมีลักษณะเฉพาะตัวหลายอย่าง เพราะภาษาวรรณกรรมเป็นภาษาที่ถูกคัดสรรมาเป็นอย่างดีเพื่อจัดวางในรูปแบบที่จะสร้างอารมณ์สแก่ผู้อ่าน จึงเต็มไปด้วยถ้อยคำที่แฝงความนัยหลากหลาย ซึ่งสะท้อนโลกทัศน์สารและลีลาเฉพาะตัวของผู้ประพันธ์ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่นักแปลจำเป็นต้องสะท้อนออกมาในบทแปล ทำให้ผู้อ่านบทแปลมีปฏิกิริยาตอบสนองเช่นเดียวกับผู้อ่านต้นฉบับ ซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องง่ายที่นักแปลต้องคงบริบททางวัฒนธรรมในต้นฉบับไว้ไปพร้อมกับการคำนึงถึงผู้อ่านที่มาจากอีกวัฒนธรรมควบคู่กันไป

นอกจากความแตกต่างระหว่างโครงสร้างภาษาไทยและภาษาจีนที่เป็นอุปสรรคสำคัญในการแปลแล้ว ในการแปลวรรณกรรมแนวแฟนตาซียังมีอุปสรรคอื่นๆ ที่มักพบบ่อยต่างจากวรรณกรรมแนวอื่นอีก เช่นวัตถุดิบของและภาษาเชิงภาพพจน์ที่ไม่ปรากฏในวัฒนธรรมไทยหรือกระทั่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยปรากฏขึ้นบนโลกใบนี้ เนื่องจากองค์ประกอบของโลกแฟนตาซีถูกสมมติขึ้นจากจินตนาการ ตัวละครสามารถเดินทางข้ามไปยังโลกต่างมิติ หรือเดินทางข้ามเวลาได้ ระดับภาษาที่ใช้ในการแปลจึงหลากหลายทั้งในแง่มิติเวลาและสถานที่ อีกทั้ง

¹ http://www.bonjourajamton.com/images/sub_1259123155/theorie%20du%20sens%20et%20traduction%20poeme.pdf
(ข้อมูลเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2553)

ผู้ประพันธ์ยังใช้คำศัพท์ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ที่แม้แต่ในวัฒนธรรมของผู้ประพันธ์เองก็ยังไม่มีการใช้ในการประพันธ์ ลักษณะเหล่านี้จึงเป็นลักษณะพิเศษที่น่าจะทำให้การแปลวรรณกรรมแฟนตาซีแตกต่างจากการแปลวรรณกรรมแนวอื่นๆ ในบทความนี้จึงได้เลือกศึกษาการแปลวรรณกรรมแฟนตาซีได้หวั่นที่คัดเลือกโดยการสุ่มตัวอย่างมาจำนวนสองเรื่อง คือ 《非關英雄》 (ฉบับแปลใช้ชื่อว่า “รัตติกาล...อันตราย”) เล่ม 1-6 และ 《不殺》 (ฉบับแปลใช้ชื่อว่า “พันธสัญญา ล่า สังหาร”) เล่ม 1-6 ของ “御我”

ปัญหาที่พบในการแปลวรรณกรรมแฟนตาซีจีนเป็นไทยและข้อเสนอแนะ

โดยทั่วไปปัญหาในการแปลแบ่งกว้างๆ ได้เป็น 3 ระดับได้แก่ ระดับความหมายของคำ ระดับโครงสร้างภาษา และระดับวัฒนธรรม นอกจากนี้จากการศึกษายังพบการเล่นภาษาอยู่จำนวนมากที่ทำให้การแปลประสบปัญหาอยู่เสมอ จึงขอยก “การเล่นภาษา” ไว้เป็นอีกหัวข้อหนึ่ง

1. ระดับความหมายของคำ

ปัญหาระดับคำนี้สามารถแบ่งออกได้หลายประเภทด้วยกัน อาทิเช่น ไม่มีคำเทียบเคียง (one-to-nilcorrespondence) หลากคำได้ไม่เท่ากัน (one-to-many correspondence และ many-to-one correspondence) คำในภาษาหนึ่งให้ความหมายเพียงบางส่วนของคำในอีกภาษา (one-to-part correspondence) เป็นต้น

1.1 การไม่มีคำเทียบเคียง

การไม่มีคำเทียบเคียง หมายถึงการที่คำในภาษาจีนไม่อาจหาคำในภาษาไทยที่ให้ความหมายเทียบกันได้ตรงตัว การแปลจึงต้องอาศัยบริบทประกอบ หากอยู่ในบทบรรยายก็อาจแปลแบบขยายความ แต่หากคำเหล่านี้ปรากฏอยู่ในบทพูดสั้นๆ ซึ่งการแปลขยายความจะทำให้สำนวนเยิ่นเย้อเกินไป ก็อาจต้องแปลแบบตัดความหรือเปลี่ยนคำและโครงสร้างประโยคตามแต่บริบทจะเอื้ออำนวยเพื่อให้บทแปลสื่อความหมายเดียวกับต้นฉบับ เช่น

“啊！真抱歉，我的**職業病**又來了”¹

คำว่า “**職業病**” ไม่มีคำไทยเดี่ยวๆ ที่สื่อความตรงกันได้ใน การแปลอาจปรับเปลี่ยนเป็น

“*ฮะ! ขอโทษด้วยจริงๆ **ติดนิสัยมา**จากงานนะครับ*”

จะเห็นได้ว่าประโยคภาษาไทยด้านบนนี้ให้อารมณ์ไม่ต่างจากต้นฉบับนักแม้ว่าโครงสร้างประโยคและชนิดของคำจะเปลี่ยนไปก็ตาม

ปัญหาที่พบบ่อยในการแปลวรรณกรรมแฟนตาซีอีกอย่างก็คือ คำหลายคำเป็นคำที่ผู้ประพันธ์คิดขึ้นใหม่เพื่อใช้ในวรรณกรรมเรื่องนั้นๆ จึงหาไม่พบในพจนานุกรม หรือหากมีในพจนานุกรมก็เป็นความหมายที่ไม่สอดคล้องกับบริบท ไม่สามารถนำมาใช้ในบทแปลได้ เช่น ชื่อวิชา ชื่อกระบวนท่า อุปกรณ์ที่เขียนขึ้นจากจินตนาการ ไม่มีอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง หรือชื่ออาวุธประจำตัวของตัวละคร เช่น ในเรื่อง 《非關英雄》ที่มีตัวละครหลักเป็นผีดูดเลือด ตามท้องเรื่องเมื่อผีดูดเลือดโตเต็มวัยแล้วจะมีความสามารถพิเศษเฉพาะตัวบางอย่างปรากฏขึ้น ส่วนมากจะเป็นทักษะทางด้านการต่อสู้ แต่ความสามารถเฉพาะตัวเมื่อโตเต็มวัยของ โจซัว เอนด์เลส (朝索 安德利斯) ผู้เป็นตัวเอกของเรื่องนี่คือ “**極速**” (ความเร็วสุดยอด) ซึ่งทำให้สามารถเคลื่อนที่ได้อย่างรวดเร็ว หากแปลชื่อความสามารถเฉพาะตัวนี้ว่า “ความเร็วสุดยอด” หรือ “ความเร็วสูงสุด” นอกจากจำนวนพยางค์จะเพิ่มขึ้นเท่าตัวทำให้จังหวะคำในต้นฉบับเปลี่ยนแล้วก็ไม่ค่อยเข้ากับบริบทที่มีความเป็นสากลสูง อาจตั้งชื่อทักษะเฉพาะนี้ให้มีกลิ่นไอตะวันตกไปด้วยว่า “**แม็กซ์สปีด**” (max speed) เพื่อให้สอดคล้องกับตัวละครอื่นๆ ในเรื่องที่มีทั้ง การ์กอยล์² และแอนโธรวูลฟ์³ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบการใช้ชื่อของวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่ไม่อาจหาคำเทียบเคียงกันในภาษาไทยได้ เช่น อาวุธของตัวเอกในเรื่อง 《不殺》 ตัวเอกในเรื่องนี้เป็นมือสังหารชื่อ ลีโอลา (利奧拉) มีอาวุธประจำกายชื่อ “**碎銀**” เป็นอาวุธที่ดูภายนอกเหมือนกระบองสั้นๆ

¹ 御我 2010 《非關英雄 5》，天使出版社，第 225 頁。

² การ์กอยล์ (gargoyle) หินที่แกะเป็นรูปสัตว์ประหลาดทำทางระบาย เดิมทีใช้ประดับเหนือฐานน้ำบนหลังคา บ้างก็วางไว้หน้าประตูเพื่อไล่สิ่งอัปมงคล ตามตำนานเล่าว่าหลังอาทิตย์ตกพวกมันจะเคลื่อนไหวได้ และบินไปทั่วเมืองเพื่อปกป้องดูแลมิให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาสร้างความ

³ แอนโธรวูลฟ์ (anthro-wolf) อนุมนุษย์ลักษณะกึ่งมนุษย์กึ่งหมาป่า คล้ายมนุษย์หมาป่าแต่ตัวเล็กกว่าและไม่สามารถแปลงร่างเป็นมนุษย์ได้

เส้นผ่านศูนย์กลางไม่ยาวนานนัก หากบิดตรงด้ามจับออกจะมีดาบสีเงินยาวห้าสิบเซนติเมตรซ่อนอยู่ด้านใน ปกติถ้าเจอศัตรูธรรมดาสีโอลาจะใช้ “碎銀” ในลักษณะที่เป็นกระบองธรรมดา และจะใช้ดาบด้านในเมื่อเผชิญหน้าศัตรูที่แข็งแกร่งเท่านั้น

คำว่า “碎銀” นี้มีผู้ให้คำนิยามไว้ว่า “碎銀 解释：散碎的銀子，份量多少不一。與成錠的份量為整數的銀子相對。”¹
(เศษเงินชิ้นเล็กๆ ขนาดแตกต่างกันไป ตรงกันข้ามกับเงินแท่งที่มีขนาดสมบูรณ์)

เห็นได้ว่านิยามนี้ไม่สามารถใช้ในบริบทนี้ได้ เพราะหมายถึงเศษเงินชิ้นเล็กๆ ที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนสินค้าในสมัยโบราณ จึงไม่ควรแปลชื่ออาวุธในเรื่องนี้ว่า “เศษเงิน” ด้วย เชื่อว่า “碎銀” ในที่นี้จะหมายถึงประกายสีเงินระยิบระยับอย่างโนลิ “散金碎銀” มากกว่า เพราะตามท้องเรื่องสีโอลาเป็นมือสังหารผู้ลงมือได้รวดเร็ว เพียงประกายสีเงินของดาบฉายวาวขึ้นก็มักปลิดชีพศัตรูได้ในกระบวนท่าเดียว แต่หากแปล “碎銀” ว่า “ประกายเงิน” ก็กลายเป็นคำศัพท์ธรรมดาที่ศักดิ์ของคำต่ำกว่าคำในต้นฉบับซึ่งเป็นภาษาหนังสือ นอกจากนี้ยังสร้างความสับสนได้ในกรณีที่จะบรรยายว่าประกายสีเงินของ “碎銀” ส่องออกมาในยามที่สีโอลาชักดาบออกจากฝัก เพราะจะกลายเป็น “ประกายเงินของประกายเงินฉายวาว” ดังนั้นฉบับภาษาไทยของวรรณกรรมเรื่องนี้จึงแปล “碎銀” ว่า “ซิลเวอร์ไลท์” (silver light) เพื่อให้ดูเป็นชื่อเฉพาะและให้เข้ากับบริบทที่ค่อนข้างเป็นสากล เป็นต้น

1.2 การหลกาคำได้ไม่เท่ากัน

ในแง่การหลกาคำ ภาษาไทยและจีนมีจำนวนคำที่สื่อถึงสิ่งเดียวกันไม่เท่ากัน เช่นคำว่า “สารภาพบาป” ที่ใช้ในหมู่คริสตศาสนิกชนชาวคาทอลิกเมื่อไปสารภาพถึงความผิดพลาดที่ตนเองได้ทำให้นักบวชฟัง ในภาษาจีนใช้คำว่า “告解” หรือ “懺悔” แต่หากในต้นฉบับมีการใช้ทั้งสองคำคู่กัน ดังตัวอย่าง

“進了告解室不告解也不懺悔，還想要問問題？先告解再提問。”²

ปัญหาในการแปลก็จะเกิด เพราะไม่สามารถแปลว่า “เข้ามาในห้องสารภาพไม่สารภาพแล้วก็

¹ <http://www.hudong.com/wiki/%E7%8E%99%E9%B6> (ข้อมูลเมื่อ 31 พฤศจิกายน 2553)

² 御我 2010 《非關英雄 5》，天使出版社，第 155 頁。

ไม่สารภาพ ยังคิดจะถามคำถามอีก สารภาพมาก่อนค่อยถามคำถาม” เนื่องจากเป็นการใช้คำซ้ำซ้อน แต่หากตัดส่วนที่ซ้ำออก กลายเป็น “เข้ามาห้องสารภาพแล้วไม่สารภาพ ยังคิดจะถามคำถามอีก สารภาพมาก่อนแล้วค่อยถามคำถาม” ลีลาการใช้ภาษาของตัวละครที่พูดประโยคนี้จะเปลี่ยนไปเล็กน้อย คือห้วนลงและไม่เห็นถึงการใช้คำไวพจน์ของผู้พูด

นอกจากกรณีที่ใช้ภาษาจีนหลากหลายคำได้มากกว่าภาษาไทยดังตัวอย่างข้างต้นแล้ว ในทางกลับกัน บางครั้งคำหนึ่งในภาษาจีนก็มีคำที่ใช้สื่อความหมายเดียวกันในภาษาไทยหลายคำ อันทำให้เกิดปัญหาในการแปล ที่พบได้บ่อยก็คือคำสรรพนามต่างๆ เช่น “我” และ “你” ซึ่งเป็นสรรพนามบุรุษที่หนึ่งและสอง แปลเป็นภาษาไทยได้ทั้ง “ฉัน” “ผม” “ข้า” “หนู” และ “เธอ” “นาย” “คุณ” “ท่าน” “เจ้า” ฯลฯ คำสรรพนามเหล่านี้บ่งบอกได้หลายอย่างทั้ง เพศ ฐานะ ลักษณะนิสัย และอารมณ์ของผู้พูด ตัวละครเดียวกันยังสามารถใช้คำแทนตัวต่างกันไปตามแต่คู่สนทนาและสถานการณ์แวดล้อม

ในกรณีที่คู่สนทนาเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน ยังนิยมแปลคำสรรพนามด้วยคำเรียกเครือญาติอีกด้วย เช่น เมื่อพี่ชายคุยกับน้องสาว แม่ต้นฉบับภาษาจีน พี่จะแทนตัวเองว่า “我” และเรียกน้องสาวว่า “妳” ก็สามารถแปลเป็น “พี่” กับ “น้อง” ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“妳喔！我明天還要回學校耶！”¹

“น้องจ๋า! พรุ่งนี้พี่ยังต้องกลับวิทยาลัยอีกนะ!”

แต่เมื่อตัวละครเดียวกันสนทนากับแม่ ก็แทนตัวเองว่า “ผม” เพื่อแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน และเมื่อสนทนากับเพื่อนก็แทนตัวเองว่า “ฉัน” ทั้งนี้ตัวละครบางตัวที่มีนิสัยทำอะไรตามใจชอบ ไม่เคารพผู้ใหญ่ ก็อาจแปลคำแทนตัวเป็น “ฉัน” เหมือนกันทั้งในยามสนทนากับเพื่อนและอาจารย์ เพื่อแสดงให้เห็นว่าตัวละครไม่ให้ความเคารพคู่สนทนาที่อาวุโสกว่า

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าหากเลือกคำไม่เหมาะสม อาจทำให้บุคลิกของตัวละครบิดเบือน ส่งผลต่อการรับรู้ของวรรณกรรมไม่น้อย ผู้แปลจึงต้องระมัดระวังเป็นอย่างมากในการเลือกคำเพื่อให้สำนวนในบทแปลสอดคล้องกับต้นฉบับ ไม่เกิดการลักลั่นกันเอง

¹ 御我 2009 《不殺 4》，銘顯文化事業，第 274 頁。

1.3 คำในภาษาแปลให้ความหมายได้เพียงบางส่วนของคำในภาษาต้นฉบับ

คำจีนจำนวนมากไม่อาจหาคำเทียบเคียงในภาษาไทยที่ให้ความหมายครบทุกแง่มุม หากแต่สื่อความได้เพียงบางส่วน หรือมีความหมายบางส่วนทับซ้อนกันเท่านั้น ตัวอย่างเช่น คำว่า “熱心” ซึ่งพจนานุกรม《現代漢語詞典》(The Contemporary Chinese Dictionary) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า 熱心: 有熱情, 有興趣, 肯盡力¹ (มีน้ำใจ มีความกระตือรือร้นและความสนใจ ยอมลงแรงเต็มที่) เมื่อใช้คำนี้มาขยายคน เป็น “熱心人” จึงหมายความว่าบุคคลนั้นเป็นผู้มีน้ำใจ และมีความกระตือรือร้นที่จะช่วยผู้อื่น สังเกตได้ว่าหากต้องการแปลเป็นไทยให้ได้ใจความครบทั้งหมด ต้องใช้ค้อยคำภาษาไทยที่ยาวกว่า ต้นฉบับมาอธิบาย ถ้าแปลสั้นๆ เพียงว่า “คนมีน้ำใจ” หรือ “คนกระตือรือร้น” จะเก็บความได้ไม่ครบ เพราะ “คนมีน้ำใจ” อาจไม่ใช่ผู้มีความขมีขมัน และ “คนกระตือรือร้น” อาจไม่ใช่ผู้มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นก็ได้ ดังนั้นอาจแปลขยายความเป็น “กระตือรือร้นมีน้ำใจ” หรือหากต้องการใช้คำเพียงคำเดียวเพื่อให้สำนวนแปลสั้นกระชับ ก็ต้องพิจารณาจากบริบทว่าตัวละครมีลักษณะด้านใดที่เด่นชัดกว่ากัน ระหว่าง “มีน้ำใจ” และ “กระตือรือร้น” แล้วเลือกใช้เพียงคำเดียว

อีกคำที่พบบ่อยก็คือ “要求” ซึ่งพจนานุกรม《現代漢語詞典》(The Contemporary Chinese Dictionary) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า

(1) 提出具體願望或條件, 希望得到滿足或實現。 (กล่าวถึงความปรารถนาหรือเงื่อนไขที่เป็นรูปธรรมเพื่อหวังว่าจะได้รับการตอบสนองหรือทำให้บรรลุ)

(2) 所提出的具體願望或條件。² (ความปรารถนาหรือเงื่อนไขที่กล่าวออกมา)
คำนี้ในพจนานุกรม จีน-ไทย ของศาสตราจารย์เฌอ เสี่ยวรุ่ย ให้คำนิยามไว้ว่า

“要求 (動) ขอร้อง; เรียกร้อง; (名) ข้อเรียกร้อง”³

หากดูตามคำนิยามในภาษาไทย คำว่า “要求” นี้ก็คล้ายจะมีคำเทียบเคียงในภาษาไทย แต่เมื่อนำมาเข้าประโยคจะพบว่าบางครั้งการแปลตามคำในพจนานุกรมทำให้ความหมายไม่

¹ 中國社會科學院語言研究所詞典編輯室, 2002 年, 現代漢語詞典 (漢英雙語), 第 1615 頁。

² 中國社會科學院語言研究所詞典編輯室, 2002 年, 現代漢語詞典 (漢英雙語), 第 2227 頁。

³ เฌอ เสี่ยวรุ่ย, 2549, “พจนานุกรม จีน-ไทย”, หน้า 444.

เหมือนเดิม ดังเช่นในประโยค

“在乾淨方面，她比利奧拉要求的可多得多，只差沒在寶利龍身上噴點香水而已。”¹

ตามบริบทเด็กสาวคนหนึ่งกำลังช่วยตัวละครชายที่ชื่อ “ลีโอลา” ดูแลเด็กอยู่ เธออาบน้ำสระผมให้เด็กอย่างพิถีพิถันด้วยนิสัยรักสะอาด แม้เด็กจะไม่อยากสระผม เธอก็ไม่ยอมตามใจเด็ก

ประโยคนี้น่าแปลกว่า “ในด้านสุขอนามัย เธอเรียกร้องมากกว่าลีโอลาเยอะ เหลือแค่งยไม่ได้พ่นน้ำหอมให้เป่าลิ้นลงเท่านั้นแหละ” หรือ “ในด้านสุขอนามัย เธอขอร้องมากกว่าลีโอลาเยอะ เหลือแค่งยไม่ได้พ่นน้ำหอมให้เป่าลิ้นลงเท่านั้นแหละ” ก็จะกลายเป็นภาษาไทยที่ประดักประเดิด ฟังดูเป็นสำนวนภาษาต่างประเทศ และทำให้ความหมายที่สื่อออกมาไม่สอดคล้องกับต้นฉบับ เพราะในกรณีนี้ “เธอ” ไม่ได้ขอร้องอ้อนวอนเด็ก แต่ต้องการสื่อว่าเธอมีเงื่อนไขในการรักษาความสะอาดมากกว่าลีโอลา

เห็นได้ว่าแม้คำ “ขอร้อง” และ “เรียกร้อง” จะมีความหมายในเชิง “กล่าวถึงความปรารถนาหรือเงื่อนไขที่เป็นรูปธรรมเพื่อหวังว่าจะได้รับการตอบสนองหรือทำให้บรรลุ” เช่นเดียวกับคำว่า “要求” แต่ก็ยังคงมีช่องเหลือมทางความหมายที่ซ้อนกันไม่สนิทอยู่ ทั้งนี้อาจเสี่ยงการแปลคำต่อคำตามพจนานุกรมไปใช้การแปลแบบตีความแทน ได้เป็น

“ในด้านสุขอนามัย เธอมาตรฐานสูงกว่าลีโอลาเยอะ เหลือแค่งยไม่ได้พ่นน้ำหอมให้เป่าลิ้นลงเท่านั้นแหละ”

การแปลเช่นนี้ ความหมายของคำจะไม่ตรงกับพจนานุกรม รวมทั้งโครงสร้างประโยคก็ต่างจากต้นฉบับอีกด้วย แต่สามารถสื่อความหมายออกมาได้ใกล้เคียงกัน

2. ระดับโครงสร้างภาษา

แม้ภาษาไทยและจีนจะเป็นภาษาคำโดดเช่นเดียวกัน แต่ก็มีธรรมชาติของภาษาต่างกันหลายประการด้วยกัน เช่น มีการลำดับคำในประโยคต่างกัน ที่เห็นได้ชัดเจนและพบได้บ่อยที่สุดก็คือตำแหน่งของคำขยาย ซึ่งในภาษาไทยจะวางคำขยายไว้หลังส่วนที่ต้องการขยาย แต่ในภาษาจีนวางคำขยายไว้ด้านหน้า ในการแปลวรรณกรรม ความแตกต่างนี้อาจทำให้เสีย

¹ 御我 2010 《不殺 6》，銘顯文化事業，第 84 頁。

อรรถรสได้เมื่อมีบริบทของวรรณกรรมจำกัดความอยู่ด้วย ดังตอนหนึ่งในเรื่อง 《不殺》 เล่ม 5 ดังนี้

ตามท้องเรื่องมีนักศึกษาคนหนึ่งอุ้มห่อผ้าเข้ามาถามเพื่อนร่วมห้องถึงวิธีดูแลสัตว์เลี้ยง เพื่อนที่กำลังอ่านหนังสืออยู่คิดว่าเพื่อนร่วมห้องคิดเอาสัตว์เลี้ยงจำพวกลูกหมาลูกแมวมาแอบเลี้ยงในหอ จึงตอบส่งๆ โดยไม่เงยหน้าไปว่าให้กินเศษอาหารเหลือ ถ้าสัตว์นั้นยังเล็กอยู่ก็ให้กินนม เหนมใส่จานให้มันเลีย เมื่อบอกเสร็จเขาก็ทำอย่างอื่นต่อโดยไม่สนใจอีก จนเมื่อเพื่อนของเขาบอกว่ามันไม่ยอมเลีย เขาจึงหันมามองสิ่งที่อยู่ในห่อผ้า ด้านล่างนี้คือคำบรรยายสัตว์ที่เขาเห็น

“的確是很可愛，胖嘟嘟的粉紅臉頰，柔軟的金色髮絲和一雙水汪汪大眼睛，真是個人見人愛的可愛...小寶寶，而且種族百分之百是人類！”¹

จะเห็นได้ว่าในที่นี้ผู้ประพันธ์ต้องการกระตุ้นความสงสัยของคนอ่านให้อยากรู้ว่าสิ่งที่อยู่ในห่อผ้าคืออะไร โดยใช้บริบทที่กล่าวไว้ด้านบนรวมทั้งวลีหลายชุดติดกันในประโยคนีมาบรรยายถึงสัตว์ในห่อผ้า และเฉลยหักมุมในท้ายประโยคว่าสัตว์ดังกล่าวเป็นลูกมนุษย์ ไม่ใช่ลูกหมาลูกแมวอย่างที่เนื้อหาตอนต้นชวนให้เข้าใจ

ประโยคนีหากแปลเป็นไทยโดยวางคำขยายไว้ด้านหลัง และเอาคำนามหลัก ซึ่งก็คือคำว่า “ทารก” มาอยู่หน้าตามโครงสร้างภาษาไทยปกติเป็น

“ช่วงเป็นทารกน้อยที่น่ารักจริงๆ แก้มยุ้ยสีชมพู เส้นผมอ่อนนุ่มสีทองและดวงตาสุกใสเป็นประกายคู่ขนานชวนให้ใครเห็นใครก็รักโดยแท้ แถมยังเป็นเผ่าพันธุ์มนุษย์ร้อยเปอร์เซ็นต์อีกด้วย!”

เช่นนี้อรรถรสของต้นฉบับก็จะหายไป คล้ายกับนี่เป็นเพียงประโยคบอกเล่าธรรมดา ซึ่งไม่กระตุ้นให้สงสัยว่าสัตว์ในห่อผ้าคืออะไร เพราะเฉลยออกมาแล้วตั้งแต่ต้นประโยค ดังนั้นหากจะคงอรรถรสของต้นฉบับไว้ก็อาจทำได้ด้วยการเปลี่ยนโครงสร้างประโยคเล็กน้อย โดยแบ่งความออกเป็นสองส่วนแล้วใช้สรรพนามอื่นที่ไม่ระบุชัดว่าประธานเป็นใครมาใส่แทนนามหลักที่จะมาปรากฏต้นประโยค จากนั้นจึงเฉลยประธานในวรรคหลัง จากประโยคด้านบนก็จะ

¹ 御我 2010 《不殺 5》，銘顯文化事業，第 170 頁。

แปลตามวิธีนี้ได้เป็น

“มันน่ารักมาก แก้มยุ้ยสีชมพู เส้นผมอ่อนนุ่มสีทองและดวงตาสุกใสเป็นประกายคูนั่นชวนให้ใครเห็นใครก็รัก ช่างเป็น... **ทารกน้อย**ที่น่ารักจริงๆ แถมยังเป็นเผ่าพันธุ์มนุษย์ร้อยเปอร์เซ็นต์อีกด้วย!”

เท่านั้นผู้อ่านฉบับแปลก็จะเกิดผลกระทบทางอารมณ์เช่นเดียวกับผู้อ่านต้นฉบับภาษาจีนแล้ว

ไม่เพียงตำแหน่งคำขยายในระดับลิที่ต่างกัน แม้แต่โครงสร้างในระดับคำของภาษาไทยและจีนก็ยังต่างกันด้วย เช่นคำว่า “我們” ที่แปลว่า “พวกเรา” ซึ่งหากจะแปลตามลำดับของอักษรจีนจะกลายเป็น “เราพวก” ลักษณะเช่นนี้เมื่อปรากฏอยู่ในตัวบทชนิดอื่นๆ ที่ไม่ใช่วรรณกรรมก็อาจไม่เป็นปัญหา แต่ในตัวบทที่เป็นวรรณกรรม คำธรรมดาๆ คำนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาในการแปลได้ ดังในประโยคต่อไปนี้

“那怎麼還不進去？在等我...們嗎？”¹

ตัวละครที่พูดประโยคนี้เป็นหญิงสาวที่กำลังเดินทางไปร่วมงานชุมนุมพร้อมกับศิษย์พี่ในสำนัก เมื่อมาถึงประตูเมืองเธอก็เห็นอัศวินที่ตัวเองชอบยืนเฉยๆ อยู่นอกเมืองทั้งที่ทุกคนต่างพากันรีบเข้าเมืองเพื่อไปร่วมงาน เธอคิดว่าเขาอาจกำลังรอเธออยู่จึงเอ่ยปากถาม เดิมทีเธอคิดจะถามว่า “在等我嗎？” (กำลังรอข้าอยู่หรือ) แต่ระหว่างที่พูดก็รู้สึกอาย จึงชะงักแล้วต่อท้ายคำว่า “我” เป็น “我們” เพื่อให้หมายถึงทั้งคณะของเธอแทน ในกรณีนี้หากแปลตามโครงสร้างคำไทยปกติแล้วใส่ “...” ไว้กลางคำเหมือนต้นฉบับเป็น “ทำไมยังไม่เข้าไปอีกล่ะ กำลังรอพวก...ข้าอยู่หรือ” ก็จะไม่เห็นถึงความลึงเล ความขวยอาย และการเปลี่ยนใจกลับคำพูดของตัวละคร เพราะขึ้นต้นด้วยคำว่า “พวก” ไปแล้ว ถ้าต้องการสื่อความตั้งใจของผู้ประพันธ์ ให้ผู้อ่านฉบับแปลได้เห็นถึงการเปลี่ยนใจของตัวละครก็ต้องดัดแปลงรูปแบบการถ่ายทอดเล็กน้อยเป็น

“ทำไมยังไม่เข้าไปอีกล่ะ กำลังรออะ...พวกข้าอยู่หรือ”

เช่นนี้ก็จะได้อรรถรสใกล้เคียงต้นฉบับมากกว่าการแปลแบบคำต่อคำ แต่หากสังเกตให้ดีจะ

² 御我 2009 《不殺 5》，銘顯文化事業，第 214 頁。

พบว่าความหมายในฉบับแปลเปลี่ยนไปตรงที่ตัวละครในฉบับแปลเปลี่ยนคำพูดเร็วกว่าในต้นฉบับ คือกลับคำตั้งแต่ยังเอ่ยพยางค์แรกออกมายังไม่จบ ในขณะที่ตัวละครในฉบับภาษาจีนเพิ่งมานึกได้หลังจากเอ่ยพยางค์แรกออกมาแล้ว พูดย่างๆ ว่าตัวละครในฉบับแปลรู้ตัวก่อนต้นฉบับนั่นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าปัญหาในการแปลที่เกิดจากระดับความหมายของคำ และระดับโครงสร้างภาษาอาจแก้ได้ด้วยการแปลแบบตีความ หรือสรรหาถ้อยคำที่จะให้ผลกระทบทางอารมณ์แก่ผู้อ่านแบบเดียวกับถ้อยคำที่ใช้ในต้นฉบับแม้ว่าประโยคในบทแปลอาจมีโครงสร้างหรือความหมายของคำตามพจนานุกรมไม่ตรงกับต้นฉบับก็ตาม ถึงกระนั้นบางกรณีความหมายหรืออรรถรสของบทแปลก็อาจเปลี่ยนแปลงจากต้นฉบับไปบ้าง

3. ระดับวัฒนธรรม

ข้อความที่มักพบได้เสมอในบทความและตำราเกี่ยวกับการแปลก็คือ นอกจากนักแปลจะต้องรู้ภาษาต้นฉบับและภาษาปลายทางแล้ว ยังต้องมีความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชนชาติที่ใช้ภาษาต้นฉบับด้วย ทั้งนี้ก็เพราะไม่มีสองชนชาติใดที่จะมีวัฒนธรรมเหมือนกันอย่างสมบูรณ์ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเชื่อ และปัจจัยอีกมากมายเป็นสิ่งหลอมรวมให้เกิดวัฒนธรรมประจำชนชาติขึ้น ส่งผลให้แต่ละชาติมีมโนทัศน์ต่อสิ่งต่างๆ ไม่เหมือนกัน การกระทำที่สังคมหนึ่งชื่นชมอาจเป็นการกระทำที่ถูกอีกสังคมตำหนิ สัตว์หรือสิ่งของที่เป็นสัญลักษณ์ถึงสิ่งดีงามในสังคมหนึ่งอาจไม่สื่อความหมายใดเลยหรืออาจสื่อความหมายตรงข้ามสำหรับคนในอีกสังคม และวัฒนธรรมของทุกชาติก็จะสะท้อนออกทางภาษา ดังคำกล่าวของชาวจีนที่ว่า “ภาษาคือฟอสซิลทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต” (語言是文化的活化石) เพราะร่องรอยของประวัติศาสตร์ที่ผ่านไปแล้วยังคงปรากฏอยู่ในภาษา โดยเฉพาะในรูปของถ้อยคำที่สื่อความหมายเชิงภาพพจน์ (figurative senses) นักแปลจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจวัฒนธรรมของชนชาติที่ใช้ภาษาต้นฉบับ เข้าใจมโนทัศน์ของภาษาต้นฉบับอย่างลึกซึ้งก่อนถ่ายทอดเป็นภาษาปลายทางที่สื่อความคิดอย่างเดียวกันได้ เช่น คำว่า “膽” ที่แปลว่า ตี หรือถ่วงน้ำหนัก ชาวจีนเชื่อว่าถ่วงน้ำหนักเป็นอวัยวะส่วนที่ผลิตความกล้า ดังนั้นเมื่อพูดว่า “他沒膽” จึงควรแปลตามวัฒนธรรมการใช้ภาษาของชาวไทยว่า “เขาขี้

ตลาด” หรือ “เขาปอดแหก” เพราะหากแปลตามตัวอักษรว่า “เขาไม่มีถุงน้ำดี” ผู้อ่านชาวไทยก็อาจจะไม่เข้าใจได้ แม้ประโยคนี้นี้จะถ่ายทอดความตรงตามต้นฉบับทุกคำและยังถูกต้องตามหลักไวยากรณ์อีกด้วย

ในที่นี้จะขอลำถึงปัญหาในการแปลระดับวัฒนธรรมในแง่ที่สะท้อนผ่านทางข้อความเชิงภาพพจน์ ได้แก่ สำนวน (idiom) นามนัย (metonymy) สัมพจน์ (synecdoche) อุปมา (simile) และอุปลักษณ์ (metaphor)

3.1 สำนวน

ภาษาจีนเป็นภาษาที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน สำนวนภาษามีความงดงามและลึกซึ้ง มีความร่ำรวยทางภาษาสูง ลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของสำนวนจีนก็คือ สั้นกระชับ อักษรเพียงไม่กี่ตัวสามารถบรรจุความได้มหาศาลอย่างที่เราเรียกว่า “ใช้คำน้อยแต่กินความมาก” (言簡意賅) ชาวจีนยังนิยมใช้สำนวนในการสื่อสารเพื่อแสดงออกถึงความเป็นผู้มีความรู้ ด้วยเหตุนี้สำนวนจีนจึงมีมากมาย และสำนวนเหล่านี้ถือเป็นลักษณะเฉพาะที่งดงามของภาษาจีน และแม้ว่าภาษาไทยจะมีการใช้สำนวนเช่นกัน แต่สำนวนในภาษาไทยมีไม่มากเท่าภาษาจีน อาจเป็นเพราะวัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมมุขปาฐะที่ไม่นิยมจดบันทึกเท่าใดนัก คำและสำนวนจำนวนมากจึงสูญหายไปตามกาลเวลา ไม่ได้สืบทอดมาสู่คนรุ่นหลังเช่นภาษาจีนที่มีการจดบันทึกภาษามายาวนาน สำนวนจีนแยกประเภทไว้หลากหลาย หนึ่งในนั้นมีประเภทหนึ่งที่มีเรื่องราวแฝง (典故) อยู่เบื้องหลัง ซึ่งเป็นแก่นข้อคิดของนิทานหรือประวัติศาสตร์บางยุคที่ตกผลึกอยู่ในรูปของอักษรสั้นๆ ดังนั้นก่อนแปลผู้แปลควรทำความเข้าใจความลุ่มลึกของสำนวนจากเรื่องราวที่มาของสำนวนนั้นๆ ก่อนตัดสินใจเลือกข้อความแปล เช่น สำนวน “壯士斷腕” ที่มีที่มาจากคนใจกล้าที่ถูกงัดมือแล้วตัดสินใจตัดข้อมือทิ้งทันทีอย่างไม่ลังเลเพื่อมิให้พิษแล่นเข้าสู่ร่าง เป็นอักษรเพียงสี่ตัวที่สามารถบรรยายความเด็ดเดี่ยวเสียสละได้อย่างดีเยี่ยม การแปลสำนวนนี้นักแปลจะพบความยากเช่นเดียวกับการแปลสำนวนอื่นๆ อีกหลายสำนวนคือ ไม่มีสำนวนเทียบเคียง หากจะแปลตรงตัวแบบคำต่อเป็น “ผู้กล้าตัดข้อมือ” ก็เป็นภาษาไทยที่ขัดหู ขำเมื่อเข้าบริบทแล้วก็ยังอ่านไม่รู้เรื่องอีกด้วย ถ้าจะแปลให้เก็บความได้ครบตามต้นฉบับก็ต้องแปลแบบขยายความเป็น “เด็ดเดี่ยวอย่างผู้กล้าที่เมื่อถูกงัดก็ตัดข้อมือทิ้ง

อย่างฉับพลัน” ทว่าสำนวนจำนวนมากที่ปรากฏในวรรณกรรมมักทำหน้าที่เป็นวิเศษณ์ขยายกริยาวิเศษณ์หรืออนุความ หากใช้การแปลขยายความที่ส่วนขยายมีความยาวมากมาขยายอนุความหรือวลีที่ยาวอยู่แล้ว บทแปลก็จะเ็นเยื่อ อ่านแล้วสับสน ซ้ำยังทำให้ลีลาการใช้ภาษาของผู้ประพันธ์เปลี่ยนไป ผู้อ่านอาจเข้าใจผิดว่าผู้ประพันธ์คนนี้ใช้ภาษาเ็นเยื่อ ซึ่งตามหลักแล้วลีลาการใช้ภาษาของบทแปลควรจะตรงกับต้นฉบับ ด้วยเหตุนี้ในบทแปลจำนวนมากจึงนิยมแปลแบบตัดความเพื่อคงความกระชับไว้ ดังนั้นสำนวน “壯士斷腕” ก็อาจแปลเหลือเพียง “เด็ดเดี่ยวเฉียบขาด” ที่เป็นความหมายหลักของสำนวน ทว่าแม้จะคงความกระชับไว้ได้ แต่ผู้ที่รู้ภาษาจีนก็คงเห็นเช่นเดียวกันว่า “壯士斷腕” ในต้นฉบับนั้นมีระดับความ “เด็ดเดี่ยวเฉียบขาด” สูงกว่ามาก นี่เป็นอรรถรสเล็กๆ น้อยๆ ที่เสียไปในวรรณกรรมฉบับแปลอย่างยากจะหลีกเลี่ยง

นอกจากการแปลแบบตัดความและขยายความแล้ว ในวรรณกรรมแฟนตาซีที่บริบทเื้อ้อ่านวยให้ใช้ภาษาปากและแสดงได้ หากมีสำนวนหรือแสดงในภาษาไทยที่ให้อรรถรสใกล้เคียง แม้ความหมายตามอักษรและโครงสร้างวลีจะต่างกันก็อาจนำมาใช้แทนสำนวนในภาษาจีนได้ เช่น

“他明白接下來自己可有得忙了”¹

วลี “有得忙” ถ้าแปลแบบอธิบายความก็จะได้เป็น “มีเรื่องให้ไ้วุ่นแล้ว” ซึ่งก็เก็บความได้ครบ แต่เมื่อแทนที่ด้วยแสดงของไทยว่า “งานเข้า” แปลทั้งประโยคเป็น

“เขาเข้าใจว่าหลังจากนี้ตัวเองไ้งานเข้าแน่”

ก็จะได้อรรถรสมากกว่าการแปลแบบอธิบาย และผู้อ่านสามารถเข้าถึงได้มากกว่า

3.2 นามนัย

นามนัย คือ “การใช้สิ่งหนึ่งแทนที่อีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน หรือซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่มันแทนที่”² เช่น “我看金庸” คำว่า “金庸” (กิมย้ง) ในที่นี้แทนถึง “บทประพันธ์ที่แต่งโดยกิมย้ง” ไม่ได้หมายความว่า “ฉิน” ไปนั่งอ่านกิมย้งที่เป็นคน การ

¹ 御我 2010 《不殺6》，銘顯文化事業，第 124 頁。

² สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2552, “การแปลชั้นสูง”, หน้า 160.

เปรียบเทียบนี้ทั้งภาษาไทยและจีนใช้นามนัยแบบเดียวกัน จึงแปลว่า “ฉันอ่านกิมย้ง” ได้ แต่ไทยและจีนก็ไม่ได้ใช้นามนัยที่ตรงกันตลอด ปัญหาจะเกิดเมื่อนามนัยของทั้งสองภาษาไม่ตรงกัน เช่น

“我哥很有音樂細胞。”

คำว่า “細胞” (เซลล์) ในประโยคด้านบนแทนความสามารถทางด้านใดด้านหนึ่ง เช่น “畫畫細胞” (ความสามารถด้านการวาด) “寫作細胞” (ความสามารถด้านการเขียน) “體育細胞” (ความสามารถด้านกีฬา) มิได้หมายถึง “เซลล์” จริงๆ ดังนั้นจึงไม่ควรแปลว่า “พี่ชายฉันมีเซลล์ดนตรีเยอะมาก” เพราะผู้อ่านชาวไทยไม่สามารถเข้าใจความเปรียบเช่นนี้ได้ แต่ควรแปลตามนามนัยแบบที่ชาวไทยใช้ เป็น “พี่ชายฉันมีหัวทางดนตรีมาก”

3.3 สัมพจน์

“สัมพจน์ (synecdoche) หมายถึง ภาพพจน์ที่ใช้ส่วนย่อยให้หมายถึงส่วนเต็ม หรืออาจจะใช้ส่วนเต็มให้หมายถึงส่วนย่อยก็ได้ เช่น ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า ‘society’ แทนความหมาย ‘high society’ สัมพจน์ที่ตินั้นส่วนย่อยที่จะเลือกมาแทนส่วนเต็มนั้นจะต้องเป็นส่วนสำคัญ หรือเกี่ยวข้องโดยตรงกับสิ่งที่ยกมากล่าว ในภาษาไทยมีการใช้ ‘หลังคาเรือน’ แทนคำว่า ‘บ้าน’ หรือใช้คำว่า ‘หัวหงอกหัวดำ’ แทนคำว่า ‘คนแก่และหนุ่มสาว’ เป็นต้น”¹

สัมพจน์เป็นภาพพจน์อีกชนิดที่ไทยและจีนมีตรงกันหลายคำเนื่องจากวัฒนธรรมที่ใกล้เคียง เช่นเวลาคนไทยพูดว่า “กินข้าว” แต่อันที่จริงอาจกินก๋วยเตี๋ยวหรือพิซซ่า ไม่ได้กิน “ข้าว” จริงๆ อย่างที่พูด “ข้าว” ของเราจึงเป็นส่วนย่อยที่ใช้แทน “อาหาร” เสียมากกว่า โดยชาวจีนก็ใช้วลี “吃飯” ในแง่เดียวกับชาวไทยเพราะต่างก็รับประทานข้าวเป็นอาหารหลัก เช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงเข้าใจกันได้เป็นอย่างดี (แต่หากต้องแปลวลี “กินข้าว” หรือ “吃飯” เป็นภาษาอังกฤษ นักแปลคงต้องคิดหนักกว่าจะใช้คำอะไรมาแทนคำว่า “ข้าว” เพราะนักอ่านที่ใช้ภาษาอังกฤษมักไม่ได้รับประทานข้าวเป็นอาหารหลัก) อย่างไรก็ตาม ภาษาจีนมีสัมพจน์มากมายที่ไม่ตรงกับไทย ดังในประโยคตัวอย่างต่อไปนี้

¹ ดัดดัดมาจาก พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 426.

“但這招魔法的特色就在一旦擊中目標，其恐怖的穿透力可**不是吃素的**！”¹
หากแปลลึกลับหน่อย “吃素的” แบบตรงตัวว่า “คนกินเจ” ผู้อ่านก็จะไม่เข้าใจ เพราะอันที่จริง “吃素的” สำหรับชาวจีนหมายถึงพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์จีนไม่กินเนื้อสัตว์ และพระสงฆ์เป็นผู้มีความเมตตา กรุณา ไม่มีจิตคิดร้ายใคร หรืออีกนัยหนึ่งก็คือไม่มีพิษสง จากนั้นนี้วลี “不是吃素的” (ไม่ใช่พวกกินเจ) จึงแปลความหมายไปอีกชั้นหนึ่ง หมายถึงคนที่ “ไม่ธรรมดา” หรือ “ไม่ใช่จะรังแกได้ง่ายๆ” ดังนั้นประโยคด้านบนจึงอาจแปลได้ว่า

“แต่จุดเด่นของพลังเวทนี่ก็คือเมื่อถูกเป้าหมายเมื่อไหร่ พลังทะลุทะลวงอันน่าสะพรึงกลัวของมัน**ไม่ใช่ขี้ๆ**!”

การแปลนามนัยและสัมพนัยที่ยกตัวอย่างไปข้างต้นเป็นการแปลแบบแทนที่ด้วยความเปรียบของภาษาปลายทาง แต่หากไม่มีความเปรียบที่เทียบเคียงกันได้ หรือระดับภาษาในบริบทไม่เอื้อให้ใช้ความเปรียบของภาษาปลายทาง เช่นถ้า “不是吃素的” ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมที่ใช้ภาษาทางการก็ไม่ควรแปลว่า “ไม่ใช่ขี้ๆ” แต่ควรใช้การแปลแบบตีความแทนคือแปลเป็น “ไม่ธรรมดา” หรือ “ร้ายกาจมาก” อีกวิธีหนึ่งก็คือแปลแบบเพิ่มคำอธิบายลงไป เช่น จาก “อ่านกิมย้ง” ก็แปลเป็น “อ่านบทประพันธ์ของกิมย้ง”

3.4 อุปมา

อุปมา คือ “วิธีการใช้ภาพพจน์ซึ่งเป็นการสื่อความหมายโดยการนำสิ่งที่ต่างกันสองสิ่งมาเปรียบเทียบกัน และมักมีคำแสดงการเปรียบเทียบอยู่ในข้อความเปรียบเทียบนั้นด้วย เช่น ในภาษาไทยพบคำว่า เหมือน ดุจ ดัง เท้า คล้าย ราวกับ ตัวอย่าง ‘บ้านหลังนี้เหมือนสวรรค์’ แต่ถ้าข้อความที่นำมาเปรียบเทียบกันนั้นอยู่ในพวกหรือกลุ่มเดียวกันก็ไม่จัดเป็นอุปมา เช่น ‘บ้านหลังนี้เหมือนที่พักชั่วคราว’ เพราะเป็นเพียงความเปรียบธรรมดา”²

ในการแปลคำอุปมาภาษาจีนเป็นไทย หากมีการเปรียบเทียบด้วยสิ่งที่ต่างกัน การแปลก็จะยากขึ้นเพราะไม่อาจแปลคำต่อคำได้ เช่น

“**棋子般黑的眼珠**”

¹ 御我 2010 《不殺6》，銘顯文化事業，第 147 頁。

² ราชบัณฑิตยสถาน, 2553, “พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า 410.

การเดินหมากล้อมเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวจีน ตัวหมากล้อมมีสีขาวและดำ หมากสีดำนั้นคำสนธิและมักทำจากวัสดุมันวาว จึงเปรียบเทียบลูกตาดำว่าเหมือนตัวหมาก (棋子) แต่ชาวไทยไม่คุ้นเคยกับหมากล้อมนัก หากเอ่ยถึงการเดินหมากก็มักนึกถึงหมากรุกที่ตัวหมากเป็นม้า เรือ รถ เบี้ย มากกว่า และสีของตัวหมากรุกไทยบางครั้งก็เป็นสีแดงอีกด้วย หากเปรียบว่าลูกตาดำใครเหมือนตัวหมากก็อาจทำให้ผู้อ่านนึกภาพไม่ออก หรือนึกภาพผิดไปอีกแบบได้ ดังนั้นควรแทนที่ด้วยการอุปมาแบบไทย เช่น “ดวงตาดำขลับดุจนิล” หรืออาจคงคำเดิมไว้แล้วอธิบายเพิ่ม เช่น “ดวงตาดุจเม็ดหมากล้อมอันดำขลับ” ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านได้เห็นถึงมนต์เสน่ห์ของชนชาติที่ใช้ภาษาต้นฉบับ

การเปรียบเทียบแบบอุปมาอีกอย่างที่ไทยต่างกับจีนก็คือการเปรียบเทียบคนที่ไม่น่าฟัง ชาวจีนจะเปรียบเป็นเสียงแม่หมู เช่น “聲音像母豬叫” (เสียงเหมือนแม่หมูร้อง) ในขณะที่ชาวไทยมักเปรียบเป็น “เสียงควายออกลูก” หากแปลตรงตัวด้วยอุปมาแบบจีนเป็น “เสียงเหมือนแม่หมูร้อง” ชาวไทยก็พอนึกภาพออกเช่นกันว่าเป็นเสียงที่ไม่น่าฟัง แต่หากจะว่ากันในอีกแง่ การแปลด้วยอุปมาไทยเป็น “เสียงเหมือนควายออกลูก” จะได้รรถรสมากกว่า และการทำให้บทแปลอ่านสนุกก็เป็นสิ่งสำคัญสำหรับวรรณกรรมแฟนตาซี นักแปลจึงมักลังเลอยู่เสมอว่าจะเลือกใช้คำอย่างไรดีจึงจะนับว่าสื่อตรงต่อต้นฉบับและให้ประโยชน์แก่นักอ่านที่สุด

3.5 อุปลักษณ์

“อุปลักษณ์ คือ การระบุลักษณะสิ่งหนึ่ง โดยการใช้อีกสิ่งหนึ่งมาเทียบเคียง อุปลักษณ์เป็นการอุปมาเปรียบเทียบเป็นนัยๆ โดยไม่ต้องมีการใช้คำว่า เหมือน ดุจ as, like และคำอื่นๆ เพื่อแสดงการเปรียบเทียบ ผู้อ่านหรือผู้ฟังต้องนึกภาพเปรียบเทียบเอง”¹

อุปลักษณ์อย่างหนึ่งของจีนที่ใช้ต่างจากไทยและพบบ่อยมากก็คือการเปรียบโดยใช้ “หมู” (豬) เช่น “你是豬!” ประโยคนี้หากแปลแบบคำต่อคำว่า “นายเป็นหมู!” ชาวไทยก็จะเข้าใจว่า “นาย” มีรูปร่างอ้วน ซึ่งอันที่จริง “หมู” ในภาษาจีนแฝงความหมายหลายนัยกว่านั้น ตามความคิดของชาวจีนทั่วไป หมูมีลักษณะเด่นชัดสามอย่าง คือ

¹ สุพรรณิ ปันมณี, 2552, “การแปลชั้นสูง”, หน้า 171.

- (1) อ้วน - ความหมายนี้เป็นการเปรียบตามหลักสากล เป็นที่เข้าใจได้ทั่วไป
- (2) โง่ - ทักษะสติของชาวจีนที่มีต่อหมูคือเอาแต่กินและนอน เป็นสัตว์ที่ไม่ฉลาดนัก ในขณะที่ชาวไทยนิยมเปรียบคนโง่เป็น “ควาย” มากกว่า
- (3) บ้ากาม - มโนทัศน์นี้เชื่อว่าได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมจีนเรื่องไซอิ๋วที่มีตัวละครเป็นหมู ชื่อตือโป้ยกาย ซึ่งเป็นผู้มักมากในกามคุณ มีอาการน้ำลายไหลเมื่อเห็นหญิงงาม

ดังนั้นเมื่อชาวจีนเปรียบว่าใครเป็นหมู จึงต้องพิจารณาคำที่ปรากฏร่วมในบริบท หรือดูการปรากฏร่วมจำเพาะ (collocation) ก่อนถึงจะตัดสินได้ว่าควรแปลเช่นไร หากเป็นความหมายแรกก็สามารถใช้คำว่า “หมู” ตรงๆ ได้เลย หรืออาจปรับเล็กน้อยให้เข้ากับการเปรียบของไทยและเข้ากับอารมณ์ประโยคที่มีเครื่องหมาย “!” มากขึ้นว่า “ไอ้หมูตอน!” หากเป็นความหมายที่สอง นอกจากจะแปลแบบแทนที่ด้วยอุปลักษณไทยเป็น “ไอ้ควาย!” ได้แล้วยังอาจแปลแบบตีความว่า “เจ้าโง่!” ก็ได้ ขึ้นอยู่กับภาษาในบริบทนั้นๆ และในกรณีที่เป็นการเปรียบตามความหมายที่สามก็สามารถแปลแบบตีความเป็น “เจ้าคนบ้ากาม!” ถ้าอยากให้ผู้อ่านได้เห็นถึงมโนทัศน์ของชาวจีนที่มีต่อหมู ก็อาจแปลแบบรักษาคำเดิมแล้วขยายความเพิ่มเป็น “เจ้าหมูบ้ากาม!” ทั้งนี้เคยเห็นนักแปลบางท่านเก็บใจความลึกลงไปอีกชั้นโดยแปลแบบตีความผสมขยายความให้เห็นถึงที่มาของมโนทัศน์ด้วยเป็น “เจ้าตือโป้ยกายต้นหากลับ!”

การเปรียบเทียบอีกอย่างที่ควรระวังก็คือความเปรียบที่ไทยและจีนที่ใช้คำเดียวกัน แต่สื่อความหมายต่างกัน เช่นอุปลักษณจีน “落水狗” (หมาตกน้ำ) ในประโยค “他是落水狗” (เขาเป็นหมาตกน้ำ) และการอุปมาว่า “หมาตกน้ำ” ในประโยค “เขาเปี้ยกเหมือนหมาตกน้ำ” ความเปรียบสองอย่างนี้ดูเผินๆ คล้ายจะแทนกันได้ แต่อันที่จริง “落水狗” ของจีนหมายถึงคนไม่ดีที่สูญเสียอำนาจ (比喻失勢的坏人¹) ไม่เกี่ยวข้องกับความเปี้ยกแต่อย่างใด หากชาวจีนจะเปรียบว่าใครเปี้ยกโชกไปทั้งตัวจะใช้ “落湯鷄” (ไก่ตกน้ำแฉก) ซึ่งเทียบเคียงได้กับ “หมาตกน้ำ” ของไทย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการแปลข้อความเชิงภาพพจน์อาจทำได้หลายวิธี เช่น

- (1) แปลแบบตรงตัวในกรณีที่ไทยและจีนใช้ภาพพจน์ในลักษณะเดียวกัน เช่น “我吃

¹ 中國社會科學院語言研究所詞典編輯室，2002 年，現代漢語詞典（漢英雙語），第 1283 頁。

飯” (ฉันกินข้าว) เป็น “ฉันกินข้าว”

(2) แปลแบบแทนที่ด้วยภาพพจน์ของภาษาไทยในกรณีที่มีถ้อยคำเทียบเคียง เช่น “有音樂細胞” (มีเซลล์ดนตรี) เป็น “มีหัวทางดนตรี”

(3) แปลแบบตีความในกรณีที่ไม่มีถ้อยคำเทียบเคียง เช่น “不是吃素的” (ไม่ใช่พวกกินเจ) เป็น “ร้ายกาจมาก”

(4) แปลแบบคงคำเดิมไว้แล้วอธิบายเพิ่มเติม เช่น “棋子般黑的眼珠” (ลูกตาดำราวเม็ดหมาก) เป็น “ดวงตาดูเจ็ดหมากล้อมอันดำลับ”

การจะเลือกวิธีไหนก็ต้องขึ้นอยู่กับบริบท และระดับภาษาในวรรณกรรมนั้นๆ หากฉลากหลังของเนื้อเรื่องให้ความรู้สึกเหมือนอยู่ในโลกกำลังภายใน การแปลด้วยสำนวนที่คง “กลืนซิว” ไว้บ้างก็ทำให้วรรณกรรมมีเสน่ห์ไปอีกแบบ แต่หากบริบทในวรรณกรรมเป็นโลกอนาคตที่มีหุ่นยนต์เดินไปมา การเปรียบเทียบจำพวก “ดวงตาดูเจ็ดหมากล้อมอันดำลับ” “คิ้วโค้งดุจคันเกาทัณฑ์” “ดวงหน้างดงามจันทร์แจ่ม” ฯลฯ ก็คงไม่เข้ากับอารมณ์ของบริบทนัก

4. การเล่นเกม

การเล่นภาษาเป็นอีกส่วนที่สร้างอรรถรสให้วรรณกรรมได้เป็นอย่างดี ชำยังแสดงถึงความสามารถในการใช้ภาษาผู้ประพันธ์ด้วย แต่ขณะเดียวกันก็เพิ่มความยากให้แก่คนแปลไม่น้อย เพราะการเล่นคำของแต่ละภาษามีรูปแบบเฉพาะตัว ยิ่งการแปลจากจีนเป็นไทยซึ่งใช้ระบบอักษรคนละชนิด การถ่ายทอดรูปแบบของต้นฉบับก็ยิ่งยากขึ้น

ในที่นี้จะขอแบ่งการเล่นภาษาเป็น การเล่นเสียง เล่นความหมาย และเล่นอักษร

4.1 การเล่นเสียง

จากวรรณกรรมเรื่อง 《不殺》 เนื้อเรื่องตอนต้นเกิดในโลกที่เทคโนโลยีก้าวหน้า มีอุปกรณ์จักรกลมากมาย แต่ต่อมาตัวละครหลักข้ามประตูดิไปยังอีกโลกที่สภาพแวดล้อมเป็นป่าเขา สิ่งปลูกสร้างเป็นไม้ ผู้คนก็ใช้ภาษาของโลกตน ซึ่งกว่าตัวละครจะหัดภาษาของโลกนี้เพื่อใช้สื่อสารได้ก็ใช้เวลาไม่น้อย ในโลกต่างมิตินี้มีองค์กรมือสังหารชื่อว่า “殺龍樓” ในฉบับแปลใช้ว่า “หอสังหารมังกร” เมื่อตัวละครที่ชื่อ “凱斯” (ฉบับภาษาไทยแปลชื่อนี้ว่า

“โคช”) ได้ยื่นข้อองค์การนี้เป็นครั้งแรกก็พูดว่า

“殺龍樓? 我又不想剪頭髮” 凱斯喃喃念著。¹

ผู้ประพันธ์ต้องการเล่นเสียงของคำว่า “殺龍” (สังหารมังกร) กับ “沙龍” (ชาลอน) จึงแต่งให้ตัวละครพูดเช่นนี้ แต่หากแปลไปตรงๆ ว่า “หอสังหารมังกร? ข้าไม่ได้จะตัดผมซะหน่อย” นักอ่านชาวไทยก็จะไม่เข้าใจว่าเหตุใดजू โคชจึงพูดประโยคนี้ออกมา หากต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจก็อาจแก้ไขด้วยการใส่เชิงอรรถอธิบายถึงความคล้ายคลึงทางเสียงของสองคำนี้ ในตัวอย่างนี้ ทางกองบรรณาธิการปรับฉบับแปลโดยวงเล็บคำอธิบายสั้นๆ ไว้ด้วยเป็น

“สังหารมังกร? (ภาษาของโลกนี้ออกเสียงว่าซาหลง) ซื่ออย่างกับชาลอนตัดผม” โคชบ่นพึมพำ²

การเล่นเสียงในประโยคนี้อย่างถูกเอาไปเอ่ยซ้ำอีกในสามบทต่อมาในบทบรรยายความคิดของโคชว่า

“凱斯也不知道殺龍樓費這麼大工夫到底打算做什麼? 難道要把組織漂白嗎? 讓大家以為殺龍樓是剪頭髮的嗎?”³

หากผู้อ่านยังจำการเล่นคำก่อนหน้าได้ก็จะรู้ว่าเหตุใดจึงเปรียบเป็นร้านตัดผม และเนื่องจากการขยายความไว้แล้วในตอนต้นจึงแปลได้เลยว่า

“โคชเองไม่รู้ว่่าที่หอสังหารมังกรเปลืองแรงไปขนาดนี้เพราะมีแผนจะทำอะไรกันแน่ หรือคิดจะล้างภาพลักษณ์องค์กรให้ใสสะอาด? ให้ทุกคนเข้าใจว่าหอสังหารมังกรเป็นชาลอนเสริมสวย?”

นอกจากนี้ในเรื่องเดียวกันยังมีตัวละครอีกตัวที่ชื่อ “梅南” ซึ่งเสียงคล้ายกับ “美男” ที่แปลว่าหนุ่มรูปงาม ซื่อนี้ผู้ประพันธ์จึงตั้งใจให้เสียงคล้ายกันเพราะตัวละครเป็นเด็กหนุ่มหน้าตาดีเจ้าสำอางที่หลงตัวเองมาก เขาจะหยิบกระจากขึ้นมาสองเสมอเพื่อตรวจสอบว่าผมยังเรียบเป็นทรงดีอยู่หรือไม่ เมื่อตัวละครอื่นได้ยินชื่อ “梅南” จากคำพูดของคนอื่นก็ยังแทบสลักอาหาร ดังในข้อความต่อไปนี้

¹ 御我 2009 《不殺 4》，銘顯文化事業，第 200 頁。

² อวิหวอ, 2553, “พันธสัญญา ล่า สังหาร 4”, หน้า 173.

³ 御我 2009 《不殺 4》，銘顯文化事業，第 254 頁。

清清有點猶豫的開口：“梅南，你可不可以幫幫利奧拉大哥？”（利奧拉是ชื่อคน）

美男？凱斯差點沒被自己嘴裏的三明治噎死。¹

ดังนั้นชื่อธรรมดาชื่อหนึ่งจึงอาจสร้างปัญหาในการแปลได้ เพราะหากแปลทับเสียงว่า “เหมยหนัน” เมื่อตัวละครตัวนี้ถูกล้อชื่อ ผู้อ่านฉบับภาษาไทยก็จะไม่เข้าใจ ในฉบับแปลภาษาไทยทางกองบรรณาธิการจึงปรับชื่อตัวละครเป็น “แฮนซัม” คล้ายกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “handsome” ที่เรามักอ่านเป็น “แฮนด์ซัม” เพื่อให้เหมือนที่มีการเล่นเสียงคำว่า “梅南” และ “美男” ในต้นฉบับแบบที่ชาวไทยพอนึกภาพตามได้ แต่หากนี่เป็นวรรณกรรมจีนย้อนยุคที่ชื่อตัวละครทุกตัวเป็นจีนหมด ไม่อาจแปลงชื่อเป็นภาษาตะวันตกได้ การแปลชื่อนี้ก็จะยากขึ้นอีก

4.2 การเล่นความหมาย

การเล่นความหมายมักเกิดกับคำที่มีหลายความหมายหรือหลายหน้าที่ อาจจงใจทำให้กำกวม คิดได้หลายแง่ หรืออาจทำให้คิดว่าเป็นความหมายหนึ่งแต่สุดท้ายเป็นอีกความหมายหนึ่ง เช่นในเรื่อง 《不殺》 เล่ม 4 มีโจรปากกลุ่มหนึ่งที่ปล้นคนรวยไม่ปล้นคนจน แต่คนรวยก็มักจ้างสำนักคุ้มภัยมาดูแลทรัพย์สินอย่างดีจนโจรปากกลุ่มนี้ไม่อาจลงมือได้ ท้ายที่สุดโจรกลุ่มนี้จึงไม่มีใครให้ปล้นจนไม่มีอะไรจะกิน เสื้อผ้าก็เก่าขาด มีความเป็นอยู่ยากลำบาก ตัวละครตัวหนึ่งซึ่งเป็นอัศวินผู้ยึดมั่นคุณธรรมชื่นชมในหลักการของเหล่าโจรมาก จึงเอ่ยว่า “做得好！” แปลได้ว่า “ทำได้ดี!” หรือ “ทำดีมาก!” ทว่าโคซึซึ่งเป็นเพื่อนของอัศวินคนนี้เป็นพวกวัตถุนิยม ชอบเงินเป็นชีวิตจิตใจและเกลียดความจนเป็นที่สุดกลับเอ่ยอย่างรังเกียจว่า

“好？好貧窮啊！”²

ประโยคนี้นหากแปลตามตัวอักษรว่า “ดี? จนมาก!” หรือ “ดี? จนเหลือเกิน!” ก็อาจถ่ายทอดได้แค่ความหมายของอักษรเท่านั้น แต่สื่อความคิดของตัวละครได้ไม่ตื้นๆ เพราะถ้าพิจารณาตามความคิดที่ต้องการสื่อ ประโยคนี้แสดงให้เห็นว่าผู้พูดไม่เห็นด้วยว่าเป็นเรื่องดี จึงใช้

¹ 御我 2009 《不殺 1》，銘顯文化事業，第 121 頁。

² 御我 2009 《不殺 4》，銘顯文化事業，第 199 頁。

รูปแบบย้อนถามในตอนต้นแล้วกล่าววรรคหลังเพื่อบอกว่าเป็นเรื่องไม่ดี (จน) ต่างหาก เป็นการแสดงความรังเกียจด้วยอารมณ์ค่อนข้างรุนแรง และมีการเล่นความหมายของคำว่า “好” โดยใช้ซ้ำกันในความหมายที่ต่างกัน ตัวแรกแปลว่า “ดี” เป็นวิเศษณ์ขยายกริยาที่ถูกละไว้ ใช้ย้อนถามประโยคของเพื่อน ส่วนตัวหลังเป็นวิเศษณ์ขยายคุณศัพท์ “貧窮” (ยากจน) หมายถึง “มาก” “เหลือเกิน” หากจะคงน้ำเสียงของตัวละครไว้ก็แปลเป็นไทยได้ว่า

“ดี? จนเป็นบ้าเลยต่างหาก!”¹

ในแง่การสื่อความหมาย ทั้งต้นฉบับและบทแปลสื่อถึงอารมณ์ของโคซึ่ได้ไม่ต่างกันนัก แต่ผู้อ่านฉบับแปลก็จะไม่เห็นถึงการเล่นคำของตัวละคร ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของโคซึ่ที่มีกสำคัญและเล่นคำอยู่เสมอ ทว่าการแปลสำนวนและการเล่นคำก็ยากจะคงทุกอย่างไว้เหมือนในต้นฉบับ หากฉบับแปลทำให้การเล่นคำหายไปบ่อยครั้งเข้า โคซึ่ฉบับไทยก็จะเจ้าคารมสู้ “凱斯” ในต้นฉบับไม่ได้

4.3 การเล่นอักษร

อักษรไทยและอักษรจีนเป็นสัญลักษณ์คนละชุดกัน โดยอักษรไทยเป็นอักษรที่บอกเสียง ในขณะที่อักษรจีนเป็นอักษรภาพที่เน้นบอกความหมาย จึงเป็นอักษรที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง และชาวจีนก็นิยมอาศัยความเป็นอักษรภาพมาเล่นคำ แฝงความหมายบางอย่างไว้ในอักษร ดังเช่นในเรื่อง 《非關英雄》 (ฉบับแปลภาษาไทยใช้ชื่อว่า “รัตติกาล...อันตราย”) มีบาร์แห่งหนึ่งซึ่งเป็นบาร์สำหรับ “非人” (อมนุษย์) โดยเฉพาะ ไม่ให้มนุษย์เข้า ร้านนี้ชื่อว่า “非” ซึ่งเกิดจากการเอาอักษร “非” (ไม่ใช่) และ “人” (มนุษย์) มาประกอบรวมกัน มีฉากหนึ่งที่มีผิวดเลือดเข้ามาตามหาเพื่อนที่เป็นมนุษย์ในร้าน แต่เมื่อเขาไปถามเจ้าของร้าน กลับถูกเจ้าของร้านย้อนว่า

“你不真的了解非這個字的意思吧? 吸血鬼”²

เจ้าของร้านต้องการเน้นว่าร้านของเขาเป็นบาร์สำหรับอมนุษย์ ชื่อร้านบ่งบอกอย่างชัดเจนว่า “非” (非 + 人) ดังนั้นเวลาแปลชื่อร้าน หากทับเสียงเหมือนการแปลชื่อเฉพาะ

¹ อวิหวัณ, 2553, “พันธสัญญา ล่า สังหาร 4”, หน้า 173.

² 御我 2009 《非關英雄 4》，天使出版社，第 114 頁。

ทั่วไปเป็น “ไผ” ผู้อ่านจะไม่สามารถเข้าใจความหมายที่แฝงในอักษรได้ และไม่เข้าใจด้วยว่า เหตุใดเจ้าของร้านถึงได้ยืมถาปนาคือตืดเลียดเช่นนี้ เพราะผู้อ่านไม่รู้อักษรจีน ทางกองบรรณาธิการจึงดัดแปลงชื่อบาร์แห่งนี้เป็น “นามูห์นอน” (Namuhnon) ซึ่งเป็นการนำอักษรในคำว่า “Non-human” มาเรียงกลับจากหลังไปหน้าแล้วทำเชิงอรรถประกอบ แม้คำว่า “non-human” จะความหมายไม่ตรงกับ “อมนุษย์” เสียทีเดียว แต่นี่ก็เป็นวิธีแก้ปัญหาด้วยความคิดสร้างสรรค์ที่ทำให้ผู้อ่านวรรณกรรมแฟนตาซีที่ส่วนใหญ่เป็นเยาวชนที่พอมีความรู้ภาษาอังกฤษสามารถเข้าถึงและจดจำชื่อนี้ได้ดีกว่า

เรื่องของร้านนามูห์นอนยังมีต่อเมื่อเจ้าของร้านผู้เป็นเงือกแนะนำตัวว่าชื่อ “โพไซดี” (波賽帝 Bosaidi แผลงมาจาก Poseidy ผู้ประพันธ์ตั้งใจตั้งชื่อให้คล้ายกับ “Poseidon” ที่เป็นจ้าวสมุทรตามตำนานกรีก) หลังจากแนะนำแล้วตัวละครตัวหนึ่งก็ถามขึ้นว่า

“波賽帝，你的帝是草字頭的蒂，還是沒有草字頭的帝？”¹

เนื่องจากเงือกในเรื่องนี้เป็นอมมนุษย์ที่มีสองเพศ เมื่ออยู่ในร่างมนุษย์หน้าตาจึงก้ำกึ่งระหว่างชายและหญิง มองไม่ออกว่าเป็นเพศไหน ดังนั้นผู้ถามไม่ได้อยากรู้จริงๆ ว่าชื่อโพไซดีเขียนเช่นไร แต่ต้องการถามเพศผ่านทางอักษร เพราะอักษร “蒂” นิยมใช้กับชื่อผู้หญิง ส่วน “帝” ใช้กับชื่อผู้ชาย ทว่าในภาษาไทยอักษรทั้งสองตัวเขียนเหมือนกัน อีกทั้งชาวไทยก็ไม่รู้จัก “草字頭” (หมวดอักษรหญ้า) ด้วย การจะแปลประโยคนี้ให้ได้ความหมายตามต้นฉบับจึงเป็นเรื่องยาก ในฉบับแปลภาษาไทยแปลไว้ว่า

“โพไซดี คำว่า ‘ดี’ ในชื่อของนายแผลงมาจากคำไหนรีเปล่า”²

การแปลเช่นนี้ถ่ายทอดความคิดของต้นฉบับได้ในระดับหนึ่ง เพราะหากผู้อ่านคิดว่า “ดี” อาจแผลงมาจาก “ดอน” ในชื่อ “โพไซดอน” ซึ่งเป็นชื่อเทพเจ้าชาย ประโยคนี้ก็อาจเป็นการถามเพศแบบอ้อมๆ ได้ แต่ผู้อ่านชาวไทยก็อาจตีความว่าผู้ถามแค่อยากรู้ว่า “โพไซดี” เป็นชื่อเล่นที่แผลงมาจากชื่อจริงว่า “โพไซดอน” หรือเปล่าเท่านั้น เพราะมีชื่อเล่นในภาษาอังกฤษ

¹ 御我 2009 《非關英雄 4》，天使出版社，第 139 頁。

² อวิหวัณ, 2552, “รัตติกาล...อันตราย 4”, หน้า 109.

มากมายที่น่าซื้อจริงมาเปลี่ยนอักษรตัวหลังเป็น “Y” ประโยคนี้จึงสื่อความได้ไม่รัดกุมเท่าต้นฉบับ แต่ก็แก้ปัญหาการเล่นอักษรได้ในระดับหนึ่ง

นอกจากการเล่นเสียง เล่นความหมาย และเล่นอักษรแล้ว ยังมีการเล่นภาษาอีกแบบคือการล้อสำนวนหรือกวีนิพนธ์ เช่น “抓狂的程度又更上一層樓了”¹ เป็นการยกข้อความในกลอน《登鵲雀樓》ของ王之涣 กวีสมัยถัง มากล่าวอย่างแฝงอารมณ์ขบขัน การอ้างกวีนิพนธ์เช่นนี้หากแปลแบบตีความหรือถ่ายคำตามอักษรเป็น “ระดับความสติแตกเพิ่มขึ้นอีกขั้นแล้ว” ผู้อ่านก็จะไม่เห็นลีลาการใช้ภาษาของต้นฉบับว่ามีการล้อกวีนิพนธ์ นักแปลบางท่านแก้ปัญหาหานี้ด้วยการยกกวีนิพนธ์ไทยที่มีความหมายใกล้เคียงมาใช้แทน (หากมี) แต่ในบางบริบทการให้ตัวละครซึ่งเป็นชาวต่างชาติมาอ้างข้อความในกลอนไทยก็ฟังดูแปลก ผู้อ่านคงสงสัยว่าชาวต่างชาติมาท่อกกลอนไทยได้อย่างไร ดังนั้นวิธีนี้จึงใช้ไม่ได้ทุกกรณี

จากวิธีแก้ปัญหาในการแปลการเล่นคำต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นก็คงพอเห็นได้ว่าต้องการแปลแบบเก็บความมากกว่าแปลความตามอักษร เพราะการจะรักษารรณรสต้องเน้นที่การทำให้อ่านฉบับแปลเกิดผลกระทบทางอารมณ์เช่นเดียวกับผู้อ่านภาษาต้นฉบับโดยพยายามคงรูปแบบของต้นฉบับไว้เท่าที่จะเป็นไปได้

สรุป

ลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมแฟนตาซีที่เน้นจินตนาการ ทำให้มีการบัญญัติศัพท์ขึ้นใช้เรียกวัตถุสิ่งของและชื่อเฉพาะต่างๆ ในโลกสมมติเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ปัญหาที่พบในการแปลระดับความหมายของคำมีสูง โดยเฉพาะในส่วนของถ้อยคำที่ไม่มีคำเทียบเคียงในภาษาไทย นอกจากนี้ด้วยความที่วรรณกรรมแฟนตาซีมักแฝงกลิ่นไอตะวันตก วัฒนธรรมที่สะท้อนอยู่ในตัวบทจึงผสมผสานกันทั้งตะวันออกและตะวันตก คำที่ใช้ในการแปลจึงไม่เพียงแต่ต้องสะท้อนความเป็นจินตนาการนั้น นักแปลยังต้องเลือกเฟ้นคำที่ให้อารมณ์เป็นสากลอีกด้วย บางครั้งถึงขั้นต้องใช้คำในภาษาตะวันตกมาแปลเพื่อให้สำนวนภาษาเข้ากับบริบท ซึ่งเป็นลักษณะที่ผู้เขียนไม่พบในการแปลวรรณกรรมจีนย้อนยุค

¹ 御我 2010 《非關英雄 5》，天使出版社，第 214 頁。

ในด้านวิธีที่ใช้แก้ปัญหาการแปลระดับต่างๆ ผู้เขียนพบว่าการไม่ยึดติดกับคำและรูปแบบที่ใช้ในภาษาต้นฉบับ แต่นำรูปแบบภาษาตามความนิยมของภาษาไทยที่สามารถสร้างผลกระทบทางอารมณ์เช่นเดียวกันได้มาใช้แทน หรือก็คือใช้การแปลแบบตีความจะสามารถถ่ายทอดอารมณ์ของวรรณกรรมได้ดีกว่าการแปลคำต่อคำ ซึ่งก็นับเป็นการแปลตามทฤษฎีความหมายที่ใช้ในการแปลวรรณกรรมชนิดอื่นๆ ด้วย จุดที่แตกต่างกันก็คือถ้อยคำที่นำมาใช้นั้นมักมีระดับและสำนวนภาษาที่หลากหลายกว่าวรรณกรรมอื่นๆ ในเรื่องเดียวกันอาจมีได้ทั้งภาษาปากในปัจจุบัน แสลง ราชศัพท์ สำนวนคำพูดย้อนยุค เป็นต้น ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากมิติเวลาและสถานที่อันหลากหลายเป็นพิเศษของวรรณกรรมแฟนตาซีนั่นเอง

ในด้านกลวิธีที่ใช้แปลการเล่นภาษา ผู้เขียนไม่พบรูปแบบตายตัวในการแก้ปัญหา แต่ยึดหลักกว้างๆ ได้ว่าทุกภาษาต่างก็มีการเล่นภาษาในแบบของตน เป็นการยากที่จะรักษารูปแบบการเล่นคำในต้นฉบับไว้ได้อย่างครบถ้วน ในการแปล หากความที่สื่ออยู่ในการเล่นภาษาไม่ใช่ใจความหลัก นักแปลอาจแปลงมาเป็นรูปแบบการเล่นคำในภาษาไทยแทนเพื่อสื่อให้ผู้อ่านทราบว่านี่คือการเล่นภาษา ไม่เน้นตัวสาร แต่หากใจความนั้นเป็นสาระสำคัญและไม่อาจหาการเล่นภาษารูปแบบเดียวกันในภาษาไทยมาแปลได้ นักแปลอาจต้องเลือกเก็บใจความไว้และพยายามหาคำที่สร้างผลกระทบทางอารมณ์ใกล้เคียงกันมาใช้แทน ซึ่งการแก้ปัญหาการเล่นภาษานี้ต้องอาศัยความสามารถทางภาษาและความคิดสร้างสรรค์ในการถ่ายทอดอย่างสูง

ทั้งนี้ภาษาเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ได้รับและส่งอิทธิพลต่อภาษาอื่นๆ อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในยุคแห่งการสื่อสารเช่นปัจจุบัน วัฒนธรรมจากต่างชาติถ่ายทอดสู่กันอย่างรวดเร็ว ดังนั้นถ้อยคำ โครงสร้าง และคำศัพท์เฉพาะทางวัฒนธรรมที่วันนี้คนไทยยังเข้าไม่ถึงอาจเป็นที่เข้าใจได้อย่างแพร่หลายในอนาคต ดังเช่นคำจากภาษาต่างประเทศจำนวนมากที่ไทยรับมาใช้ ชาวไทยในอดีตก็ไม่ว่าจะเข้าใจได้ ทว่าทุกวันนี้ถูกหลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของภาษาเราแล้ว ดังนั้นเมื่อช่องว่างระหว่างวัฒนธรรมเดินทางมาบรรจบกันเมื่อใด บางสิ่งที่สร้างปัญหาในการแปล ณ ปัจจุบันอาจไม่เป็นปัญหาอีกต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ดวงตา สุพล. 2545. **ทฤษฎีและกลวิธีการแปล**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัลยา วิวัฒน์ศร. 2547. **การแปลวรรณกรรม**: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุพรรณิ ปันมณี. 2552. **การแปลขั้นสูง**. พิมพ์ครั้งที่ 4 . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัชนิโรจน์ กุลธำรง. 2552. **ความรู้ความเข้าใจเรื่องภาษาเพื่อการแปล จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 1: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วินัย สุกใส. 2553. “วิวัฒนาการวรรณกรรมจีนในภาษาไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2411-2475 (ตอนที่ 1)”. **วารสารจีนศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**. 3(3): 212-240.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2553. **พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

อวี๋หว่า. 2553. **รัตติกาล...อันตราย 5 (No Hero 5)**. scimmietta แปล. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เอนเธอร์บุ๊กส์.

อวี๋หว่า. 2553. **พันธสัญญา ล่า สังหาร 5 (Kill No More 5)**. scimmietta แปล. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เอนเธอร์บุ๊กส์.

เผย์ เสี่ยวรุ่ย. 2549. **พจนานุกรม จีน-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 5: สำนักพิมพ์ทฤษฎี.

เว็บไซต์ภาษาไทย

http://www.bonjourajarnton.com/images/sub_1259123155/theorie%20du%20ens%20et%20traduction%20poeme.pdf (ข้อมูลเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2553)

http://www.bonjourajarnton.com/images/sub_1259123155/theorie%20du%20s

ens%20et%20traduction%20poeme.pdf (ข้อมูลเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2553)
<http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document95079.html> (ข้อมูลเมื่อ 11
พฤศจิกายน 2553)
<http://www.artgazine.com/shoutouts/viewtopic.php?t=2152> (ข้อมูลเมื่อ 11
พฤศจิกายน 2553)
[http://www.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&title
id=13366&display=list_subject&q=%A1%D2%C3%E1%BB%C5](http://www.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=13366&display=list_subject&q=%A1%D2%C3%E1%BB%C5) (ข้อมูล
เมื่อ 3 พฤศจิกายน 2553)

ภาษาจีน

御我 2010.《非關英雄 5》(No Hero 5). 台北：天使出版社。
御我 2010.《不殺 5》(Kill No More 5). 台北：銘顯文化事業。
御我 2010.《不殺 6》(Kill No More 6). 台北：銘顯文化事業。
中國社會科學院語言研究所詞典編輯室 2002 年.《現代漢語詞典》(漢英雙
語) 北京：外語教學與研究出版社。

เว็บไซต์ภาษาจีน

<http://www.hudong.com/wiki/%E7%A2%8E%E9%93%B6>
(ข้อมูลเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2553)

ภาษาอังกฤษ

Webster's Third New International Dictionary of the English Language
Unabridged. 1971. Massachusetts, U.S.A., Springfield.

เว็บไซต์ภาษาอังกฤษ

[http://www.differencebetween.net/miscellaneous/difference-between-science-
fiction-and-fantasy/](http://www.differencebetween.net/miscellaneous/difference-between-science-fiction-and-fantasy/) (ข้อมูลเมื่อ 20 มกราคม 2553)